APRIL EIST MEESTE VOGEL- EN ZOOGDIERLEVENS IN VERKEER

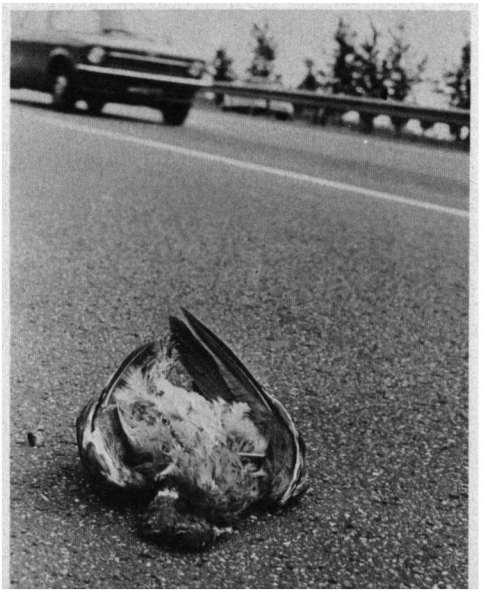
Verkeersslachtoffers langs een traject rijksweg

L. C. Preesman

Weinig automobilisten, die zich voortspoeden over een rijksweg, zullen zich echt realiseren welk een dood en verderf zaaiend monster zo'n weg is voor het vliegende en lopende gedierte. Vrijwel aan de lopende band sneuvelen er vogels en zoogdieren onder het dag en nacht voortdenderende autogeweld.

Het stuk rijksweg dat noord-zuid door Hoeksche Waard loopt, blijkt geen uitzondering te vormen op deze regel. Puur uit belangstelling controleerde Rijkswaterstaatkantonnier L. Groeneweg uit Heinenoord van 1972 tot en met 1975 elke werkdag het 15 kilometer lange traject op slachtoffers. Zijn bevindingen zijn even belangwekkend als ontstellend. In deze periode van vier jaar trof hij maar liefst 1.395 dode vogels en dieren aan. Gemiddeld 350 slachtoffers per jaar, ofwel bijna één per dag.
Het rijkswegtracé loopt door een vrijwel geheel open akkerbouwgebied. Langs het stuk weg bevinden zich vijf dorpskernen op enkele kilometers afstand. Slechts hier en daar is er begroeiing van enig belang aanwezig in de vorm van een boomgaard of een struikbeplanting. Belangrijke vogelgebieden in de directe omgeving zijn de Oude Maas aan de noordzijde en het Hollands Diep-Haringvlietgebied met onder meer de Ventjagersplaten aan de zuidzijde van het traject.
Gedurende deze vier jaar vond de kanonnier twintig vogel- en zeven zoogdiersoorten dood op en naast het asfalt. Wilde Eenden, Fazanten, meeuwen en Houtduiven bleken de hoofdmoot van de gesneuvelde vogels te vormen. Van de uilensoorten vielen de Ransen de Steenuil en de minder algemene Kerkuil als slachtoffer. Ook de Torenvalk, de Wulp en de Tortelduif werden als verkeersslachtoffer geregistreerd.
Het Haas is de gemakkelijkste prooi van het genadeloze snelverkeer, zo bleek verder uit de tellingen. Jaarlijks schommelt hun aantal rond de 100 exemplaren. Met name als gevolg van dit relatief hoge aantal, staan de aantallen dode vogels en zoogdieren in een vrij constante verhouding van 3 : 2.

Houtduif als verkeersslachtoffer.
Foto: L. C. Preesman.

April

Een nadere beschouwing van de vondsten leert dat elk jaar de maand april de meeste vogelslachtoffers scoort. Het is aannemelijk dat de voortplantingscyclus hierbij een niet onaanzienlijke rol speelt. De maand april vormt daarin voor veel soorten een hoogtepunt, waardoor het vuur van de vermenigvuldigingsdrift niet zelden een verslapte waakzaamheid tot gevolg heeft. De vogels die al jongen hebben, zullen niet alleen met groter regelmaat foerageren, maar daarbij ook grotere risico's nemen. Verder is de voedselsituatie voor de fauna in april nog niet optimaal. De zich ontwikkelende akkerbouwgewassen bijvoorbeeld, bieden nog weinig mogelijkheden. Ook dit kan de aantrekkingskracht van de rijksweg met zijn grazige bermen tijdelijk vergroten. Het aantal dode zoogdieren blijkt doorgaans rond mei een piek te vertonen.
In de drie wintermaanden werden steeds de laagste aantallen slachtoffers

In de telperiode gevonden vogeltotalen:

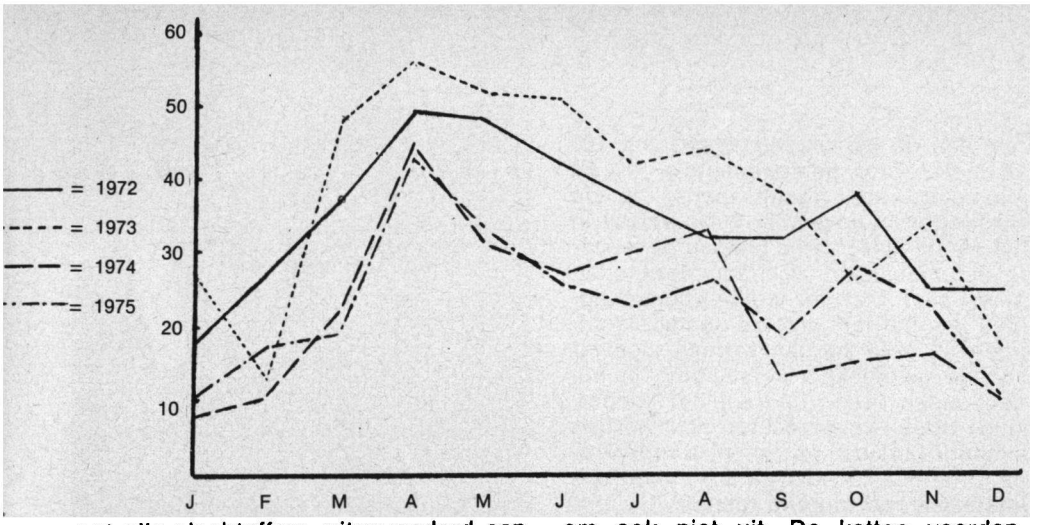
	1972	1973	1974	1975	Totaal
Blauwe Reiger	2	3	—	2	7
Wilde Eend	65	57	42	29	193
Knobbelzwaan	1	—	1	1	3
Torenvalk	8	5	1	1	15
Patrijs	3	9	3	14	29
Fazant	34	35	27	33	129
Waterhoen	25	28	10	n.v.t.	63
Scholekster	—	—	2	2	4
Kievit	8	12	8	22	50
Wulp	—	—	—	1	1
Kok-/Stormmeeuw	69	63	30	39	201
Grote Mantelmeeuw	—	1	—	—	1
Houtduif	23	37	17	15	92
Tortelduif	—	—	—	1	1
Postduif	3	—	—	—	3
Kerkuil	1	1	—	2	4
Ransuil	1	5	3	2	11
Steenuil	—	1	—	—	1
Gierzwaluw	2	—	—	—	2
Zwarte Kraai	—	1	4	—	5
	245	258	148	164	815

Het verloop van de vondsten over de jaren 1972-1975. De piek rond april is opvallend.

gevonden. Hierbij speelt waarschijnlijk de omstandigheid dat de overlevende jonge vogels van het laatste broedseizoen inmiddels zoveel ervaring ten aanzien van de gevaren van het snelverkeer hebben opgedaan, dat ze minder gauw de dood vinden.
Bovendien lieten alle winters in de telperiode zich van hun mildste kant zien, zodat zowel vogels als zoogdieren minder op de wegbermen als foerageplaats waren aangewezen. Tijdens perioden met sneeuw werken belangrijke wegen, die permanent sneeuwvrij worden gehouden, als een magneet op het wild. Dit bleek in de Hoeksche Waard opnieuw tijdens de sneeuwperiode begin 1976.
De aantallen Hazen die in deze vier jaar sneefden onder het autogeweld, kunnen elke jager in tranen doen uitbarsten. Zo vielen er 354 langoren als slachtoffer, waarbij zich pieken voordeden in de maanden april– mei, augustus en oktober–november. In december en januari vielen er ook onder het hazenvolk de minste doden. De mortaliteitscijfers geven een daling te zien en wel van respectievelijk 104 via 101 en 72 naar 77.

Meeuwen

De vogelgroep waarin de meeste verkeersslachtoffers vallen wordt gevormd door de Kok- en de Stormmeeuwen, die overigens niet afzonderlijk werden geteld. In de telperiode sneuvelden er 201 langs het stuk rijksweg. Ook hun cijfers beantwoorden aan de daling van het dodental, met een lichte stijging in het laatste jaar. De respectievelijke aantallen bedragen 69, 63, 30 39.
Beide meeuwensoorten geven, wat betreft de verkeerssterfte, een afwijkend beeld te zien ten opzichte van de andere soorten. In april en mei vond de kantonnier juist de minste dode meeuwen. En dat stemt overeen met hun gedrag. In die tijd bevinden ze zich voor het overgrote deel in hun broedkolonies, die vrijwel alle op aanzienlijke afstand van de Hoeksche Waard liggen.
De Wilde Eend neemt ook een groot deel van het aantal doodgereden vogels voor zijn rekening. In de vier teljaren werden er 193 als slachtoffer geregistreerd, waarvan de meeste tussen februari en juli. De aantallen geven eveneens een top te zien in april, wanneer er soms 20 het loodje leggen. Het aantal eendenslachtoffers is echter eveneens gedaald ten opzichte van 1972, toen 65 dode Wilde Eenden werden aangetroffen. Vorig jaar waren dat nog maar 29 exemplaren.
De aantallen dode Fazanten langs de rijksweg in de Hoeksche Waard handhaafden zich rond de 30 exemplaren per jaar. Van 1972 tot en met 1975 raapte de kantonnier er 129 op om te verbranden. Dit gebeurde trouwens

met alle slachtoffers, uitgezonderd een aantal gave exemplaren die voor preparatie bestemd werden.
Tegen het einde van de lente en in de zomer geven de dodencijfers van een aantal vogelsoorten opnieuw een hogere waarde aan. De oorzaak hiervan is zeer waarschijnlijk toe te schrijven aan het uitzwermen van vele jonge en onervaren vogels. De hogere mortaliteitscijfers in de zomer werden met name vastgesteld bij soorten als Waterhoen, Houtduif, Kievit, Kok- en Stormmeeuw. Overigens kunnen ook zomerse droogteperioden Kieviten naar de wegbermen trekken. Zo verongelukten er in 1975, dat over het algemeen vrij droog was, beduidend meer Kieviten dan in andere jaren, namelijk 22 tegen 2, 12 en 8 in respectievelijk 1972, 1973 en 1974.

Voedselrijkdom

Dat de rijksweg een grote aantrekkingskracht uitoefent op soorten als Wilde Eend, Fazant en Kok- en Stormmeeuw moet voor een groot deel het gevolg zijn van de vele eetbare spullen op de weg, zoals weggegooid brood en gemorst graan. Ook ratten en muizen weten deze voedselbron te vinden, wat stootvogels en uilen op hun beurt er toe drijft deze knaagdierenrijkdom in de wegbermen te exploiteren. Daarnaast trekken de op de weg liggende lijken weer meeuwen en kraaien aan, die er een gemakkelijke maaltijd aan hebben. In twee gevallen werd een dode kraai naast een dood Haas gevonden.
De rijksweg fungeert bovendien als jachtterrein voor allerlei zoogdieren die van knaagdieren leven, zoals Wezel, Hermelijn, Egel en kat. Verkeersslachtoffers onder deze soorten bleven daarom ook niet uit. De katten voerden hierbij de boventoon, zo geven de cijfers aan. Hoewel de aantallen jaarlijks afnamen, werden er in de telperiode maar liefst 97 gesneuvelde katten gevonden.
Na de kat volgt de Egel (in totaal 44 dode exemplaren) in eveneens dalende hoeveelheden. Tot 1976 vond de kantonnier verder 37 dode Wezels, 1 Hermelijn en 10 honden. De vondsten in de laatste categorie wezen overigens geen hoogtepunten aan in de vacantietijd. Uit de auto gezette honden spelen in het raam van deze tellingen dus geen duidelijke rol.
Interessant is ook dat uit de telresultaten de introductie van het Konijn in het noorden van de Hoeksche Waard is op te maken. In september 1972 verscheen de soort voor 't eerst als slachtoffer op de rijksweg. Via 12 dode exemplaren in dat jaar liep hun aantal op tot 24 in 1973. In 1974 kwam het Konijn — waarschijnlijk als gevolg van een myxomatose-epidemie — plotseling helemaal niet meer voor op de dodenlijst. In 1975 dook slechts één Konijn op als verkeersdode.

Daling

Ten aanzien van de jaarlijkse aantallen slachtoffers langs de rijksweg door de Hoeksche Waard lijkt er een lichtpuntje te zijn. Ze laten namelijk een dalende lijn zien, waarbij de quota van 1974 en 1975 aanzienlijk onder die van de eerste twee teljaren blijken te liggen. Telde de kantonnier in 1972 en 1973 respectievelijk 410 en 448 slachtoffers langs de weg, de afgelopen twee jaren waren dat er respectievelijk 260 en 277.
Uit deze cijfers blijkt dat de vrij plotselinge daling samenvalt met de invoe-

ring van de maximumsnelheid van 100 kilometer voor personenauto's (en 80 kilometer voor vrachtwagens) op de rijkswegen in november 1973. Vooral in het eerste jaar daarna hielden de meeste automobilisten zich aan deze snelheidslimiet. Met de nodige voorzichtigheid zou het iets grotere aantal slachtoffers in 1975 kunnen worden afgeleid van de geleidelijke verslapping in het aanhouden van de snelheidsbeperking. Hierbij moet echter ook worden aangetekend dat op het rijkswegentracé in de Hoeksche Waard de verkeersintensiteit voortdurend toenam.
Iets minder voor de hand liggend lijkt de verklaring dat het wild meer vertrouwd raakte met de gevaren van de weg. Daarvoor verliep de daling van het dodental namelijk te abrupt. Aan de andere zijde kan ook een verarming van de wildstand in de directe nabijheid van de weg verantwoordelijk zijn voor de daling, evenals een combinatie van beide mogelijkheden.

Blauwe Reiger als verkeersslachtoffer.
Foto: L. C. Preesman.

Kleine vogelsoorten

Vrij opzienbarend is dat kleine vogels zo goed als ontbreken bij de slachtoffers. Op één vondst van twee Gierzwaluwen na, bevond zich onder de dode vogels niet één exemplaar van het formaat van een Merel of kleiner. Hoewel het traject door een vrijwel volledig open gebied voert, mag worden aangenomen dat ook vogels als Veldleeuwerik, Graspieper, Spreeuw, kwikstaarten en mussen potentiële slachtoffers zijn.
Afgezien van het feit dat de kleinere slachtoffers gemakkelijk over het hoofd worden gezien en snel onherkenbaar zijn platgereden, is de mogelijkheid niet denkbeeldig dat de lijkjes van de weg waaien. Verder kunnen ook ratten, meeuwen en kraaien de vogelkadavertjes snel verwijderen.
Bovendien trof Groeneweg zeer zelden overlevenden aan tussen het verongelukte wild. Er zijn echter altijd wel vogels en zoogdieren die niet direct dood zijn of niet dodelijk gewond raken. Ook in deze groep, die vrijwel altijd in het niet verdwijnt, moeten slachtoffers vallen.
Beide omstandigheden in aanmerking genomen, kan worden geconcludeerd dat het werkelijke aantal slachtoffers de hoeveelheid gevonden kadavers zeker te boven gaat. In welke mate is vooralsnog duister en lijkt ook erg moeilijk te controleren.
Als we echter alleen uitgaan van de geregistreerde aantallen en de cijfers van het gecontroleerde rijkswegtracé als een gemiddeld voor het landelijke beeld beschouwen, dan levert een extrapolatie toch wel verbijsterende cijfers op. Op de 7.750 kilometer rijksweg die Nederland telt, zouden dan namelijk 720.915 slachtoffers vallen in vier jaar tijd. Het Nederlandse wegennet omvat echter ook nog zo'n 9.000 kilometer provinciale weg en zo'n 95.000 kilometer aan andere wegen!
Uiteraard is het een hachelijke onderneming met de beschikbare gegevens een schatting te maken van het totale aantal vogel- en zoogdierslachtoffers op het gehele Nederlandse wegennet. Mijn inziens mag echter best een poging in die richting worden ondernomen om een indicatie te geven van de ernst van de situatie. Vooral wanneer het resultaat van een dergelijke vermenigvuldiging erop wijst dat een jaarlijks totaal van vele honderdduizenden slachtoffers beslist niet denkbeeldig is!

● L. C. Preesman, A. v. Drielstraat 5, Puttershoek.
(Met dank aan de heer G. L. Ouweneel uit Maasdam voor waardevolle suggesties).